

Motto :

*„Nu mă duc să mor iubit,
Lasă gîndu-ntristător,
Nu mă duc să mor... Vitejii
Cad și-n veci de veci nu mor“.*

George Gregorian

IONEL BEJENARU

Subliniind semnificația actului Unirii din 1918, tovarășul Nicolae Ceaușescu menționa că : „Unirea de la 1918 a răspuns cerințelor și legilor obiective ale dezvoltării sociale, bazîndu-se pe realități fundamentale cum sînt originea și limba comună, identitatea de interese și aspirații ale întregului popor dornic să trăiască într-o singură țară“¹.

Bogate, de referință, sînt tradițiile istoriei Botoșanilor, marile momente ale istoriei moderne a țării, Revoluția din 1848, Unirea Principatelor, Mișcarea socialistă și muncitorească, Războiul de întregire, Marea Unire din 1918 grefindu-se ca o pecete pe o istorie mai veche, multimilenară, nicicînd întreruptă în fața vicisitudinilor de tot felul, de la primele civilizații cunoscute la pașii marilor voievozi ai țării, mereu în trecere pe aici spre a feri țara de dușmani.

Precedînd Marea Unire ca un imperativ, războiul de întregire a țării (1916—1918) a înscris Botoșanii în viltoarea evenimentelor, la cote superioare, însemnînd o prezență totală, un efort uman și material, un spirit de jertfă remarcabile. Succint, avem de-a face cu o prezență militară masivă, însemnînd Regimentele 37 Infanterie „Alexandru cel Bun“ Botoșani și 29 infanterie „Dragoș“ Dorohoi, precum și rezervele lor 77 și 69 Infanterie, iar cînd rîndurile lor se subțiaseră, 86 Infanterie, rezultat al comasării lor, Regimentul 8 Vinători Botoșani, lor adăugîndu-li-se școlile militare ce ființau la Botoșani, și la Dorohoi, școala de piloți și observatori aeriени, pulberăria și fabrica de proiectile ce ființau în centrul Botoșani, în iarna 1916/1917, în condițiile grele ale refugiuului în Moldova, ale stării frontului. De notat și activitatea misiunii militare franceze, bine ilustrată aici. Mai mult, erau Botoșanii un centru în funcție al morăritului, marile centre Craiova, București, Brăila rămăseseră în teritoriul ocupat, cele din Galați fuseseră distruse de tunul inamic. Aici la Botoșani școlile continuau să ființeze — singura localitate din țară, de altfel —, cu profesori și elevi localnici și refugiați — „O parte din ardeleni merge la școala din Botoșani“², deși condițiile erau

1 Nicolae Ceaușescu, „Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliul Național al Frontului Uniității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului unitar român“, Editura Politică, București, 1978, p. 6.

2 N. Iorga, „Memorii“, vol. I.

improprii, localurilor de școală fiind improvizate cele de drept fiind cedate spitalelor, extrem de numeroase, și așa cu greu satisfăcând valurile de răniți sau contaminați de tifos exantematic, într-o toamnă grea, mai ales, a anului 1916, „toamna pătimirii noastre“, cum plastic o numea un scriitor de azi. Totul aici însemna febrilitate. Pe toate planurile. Teatrul „Mihai Eminescu“, cinematografele, Clubul comercial, bisericile, sinagogile deveniseră spitale. În acest spațiu, strimțe și supraaglomerate era o imensă bucurie să-i auzi pe George Enescu, Mărioara Cinski sau Constantin Tănase, în omenscul și binefăcătorul lor colind, emanat dintr-un exemplar patriotism.

Iată-l pe bucovineanul Ion Grămadă urmînd aici, la Botoșani, în toamna anului 1916, Școala de pregătire militară, redat de o rudă de-a sa : „Cu ranița în spate și arma în mînă, alerga pe dealurile Botoșanilor, prin ger și viscol, alături de tinerii de 18—20 de ani, totdeauna vesel, cu suflet dornic de a prinde toate tainele zeului Marte“³. Și ca el, atîția și atîția. Între ei și reputele nume din lumea scrisului, Tudor Vianu, Artur Enășescu, Ion Missir, C. Gane, Tiberiu Crudu, Ion Sîn-Giorgiu...

...Și a venit, firesc, mult așteptata clipă a ofensivei în Ardeal. Sublocotenentul Pătrășcanu, din regimentul 29 Infanterie dorohoian surprinde purcederea : „Am trecut cu izbîndă culmile Carpaților și am văzut cîmpiile bătrînului Ardeal. Locurile sînt încîntătoare și prin satele locuite de români e sărbătoare cînd ne vîd. Ne sînt cei mai buni conducători prin ascunzișurile munților“⁴. Stau mărturie vitejiei și jertfei botoșănenilor pe durata întregii campanii din 1916—1918, dincolo de documente, filele cărților lui Costache Gane și Ioan Missir, admirabile prin dramatismul narațiunii. Un bilanț de jertfă a fiilor acestor locuri în memorabilul război al întregirii însumează pentru fostele județe Botoșani și Dorohoi 7 269 morți în război, 1 260 invalizi de război, 10 277 copii orfani de război, 6 543 văduve de război, 2 297 dispăruți în război⁵. Și toate astea sub cea mai ardentă năzuință — înfăptuirea marelui ideal național. Ce emoționant sună și astăzi rîndurile publicației botoșănene „Alarma“, din articolul, „Frații s-au îmbrățișat“. Spicuim : „...Veacuri de rîndul vitregia destinului istoric ne-a despărțit. Carpații ne-au frînt trupul în două. Noi am trăit aici ; viață de martiri au trăit ei dincolo (...) Pentru sufletul nostru n-au existat Carpații, care dacă au fost simbolul de durere a neamului, n-au putut fi niciodată un obstacol al unității naționale (...) Puterea sufletului unui neam e mai tare decît toate puterile lumii“⁶.

Desigur, momentul era înălțător. O cauză nobilă, a reîntregirii țării îl determinase. Dar nici reacția n-a întîrziat. Izbînd cu furie, ca un

3 Apud Ioan Scurtu, „Presărați pe-a lor morminte ale laurilor foi“, Editura Albatros, 1978, p. 159.

4 B.C.S., Fond Saint-Georges, dos. Liga Culturală.

5 Camera de Comerț și Industrie Botoșani, „Starea economică și Raportul asupra activității...“, pe anul 1927, p. 2.

6 „Alarma“, Botoșani, 5 septembrie 1916.

tăvălug, pajura austriacă și vulturul negru, simbolurile inamicului, au obligat armata română la o retragere cumplită, de un dramatism aparte, acuzînd inferioritatea dotării tehnice, nicidecum a spiritului combativ, de jertfă, mereu același, pilduitor. În lupte oarbe, în Argeș, la Oituz, botoșănenii își fac datoria, cad pentru Neam și Țară. Între ei, institutorul sublocotenent Eugen Dimitriu, sublocotenentul Ștefan Mihăiluc, dorohoian de baștină, „găsit cu mîna încleștată pe mitraliera ce o capturase“, locotenentul Nicolae C. Butnărescu, altfel casier la „Banca Botoșanilor“, colonelul N. V. Piperescu, comandantul Regimentului 69 dorohoian. Iată, prin intermediul jurnalului de operații al regimentului 8 „Dragoș“ 29 dorohoian, surprins un crîmpei dintr-o mare jertfă : (20 dec. 1916)... La ora 2,30 p.m. apare inamicul cu forțe superioare și atacă foarte riguros. Batalionul 1 Maior Năiescu rezistă îndrîjit pe poziție cu toate că artileria inamică bombardează violent poziția, scoțînd din serviciu afetul de la o mitralieră franceză. Inamicul înaintează mereu. Ajunge la măștile noastre și lupta se încinge (la baionetă). Corp la corp, însă inamicul fiind în număr covârșitor, Batalionul 1 este silit să se retragă spre poziția principală de luptă (D. Bolin, Cota 542)⁷.

...Și a venit refacerea. Istovitor efort. Botoșanii cunosc mai mult ca înainte febra pregătirii. Aici se instruieste bravul căpitan Grigore Ignat, eroul de la Mărășești, la „Școala model pentru mitraliere“ care a început să funcționeze la 25 ianuarie 1917, la Botoșani, cu precizarea că „echipele ce se vor instrui la Botoșani vor forma cîte o secție în prima companie de mitraliere a fiecărui regiment“. Nu întîmplător, după război, botoșănenii l-au ales pe Grigore Ignat să simbolizeze contribuția acestor meleaguri la înfrîngerea agresorului, la reîntregirea țării, dedicîndu-i, în centrul vechi al municipiului un impunător monument, vernisat în 1929, opera sculptorului și arhitectului Horia Miculescu, la rîndu-i fiu al locurilor.

Intens activează aici și misiunea militară franceză. Maiorul De Méru, șef pentru școlile de infanterie aprecia virtuțile soldatului român : „Nici nu vă dați seama ce admirabil material omenesc aveți în acești elevi“⁸.

Ce strălucită confirmare vor găsi aprecierile celui de mai sus puțin timp mai tîrziu, în vara de foc a anului 1917, în triumphiul eroismul românesc — Mărăști, Mărășești, Oituz ! Ce fapte de legendă vor săvîrși vitejii noștri !

Cu măiestrie, în evocări memorabile, vitejia, jertfa fiilor botoșanilor aveau să fie surprinse în două remarcabile cărți, „Fata Moartă“ — superbă carte ! — a lui Ioan Missir și „Prin viroage și coclauri“ a lui Constantin Gane, veritabile cronici de război, veritabile documente totodată, autorii înșiși, combatanți în linia 1, în Regimentul 8 Vînători și respectiv 37 Infanterie, ambele botoșănene. Iată-î, într-un suprem efort și sacrificiu la Cașin, în luptele pentru apărarea cotei 1175, „Fata Moartă“ — „locul sfredelit în tranșee amice și dușmane unde am trăit două luni de încercări desperate, de atacuri desperate, de atacuri cîști-

7 Arhiva M.A.N., Jurnalul de operații al Regimentului 8 „Dragoș“; nr. 29.

8 Lt. col. Sterea Costescu, „Din carnetul unui căpitan“, Focșani, 1927, p. 212.

gate și frunte, sub bombardamentele infernale... / locul unde am tăiat aripile aquilelor bavareze îmbătate la asalt și unde, întăriți în credința unei biruinți tirzii, nu am dat îndărăt...“⁹. La Cireșoia în decembrie 1917 aveau să cadă 2 vajnici componenți ai Regimentului 8 Vânători, Ion Grămadă și locotenentului Spiru D. Ioan. La înmormintarea lor locotenentul Tiberiu Crudu avea să spună : „Frate Grămadă și dragul nostru Spiru am venit să vă spun că tovarășii voștri de arme din regimentul pe care l-ați iubit atât de mult nu v-au uitat. Faptele voastre eroice, care ne-au adus atîta mîndrie și glorie, au rămas adînc întipărite în mintea noastră, a tuturor“¹⁰.

Acasă, la Botoșani, o populație profund atașată cauzei neamului, susține de la mic la mare, printr-o sumă de mijloace, umane, materiale, morale, brava noastră oștire. Perfectă simbioză.

Fulminante sînt articolele și poemele lui Artur Enășescu, poetul acesta cu o atît de chinuită existență, care aici la „Îndrumarea“ (în tandem cu bunul său prieten, poetul Ion Sân-Giorgiu) slujește exemplar idealul unității țării. Cum însuși scria, „suntem într-o perioadă de înflăcărare, în care elanul patriotic are dreptul să se ridice deasupra rațiunii reci și calculatoare“¹¹. Sub acest semn dezvoltă pleduaria-i pentru unirea cu Ardealul : „Mai zilele trecute, cînd în vraja aspirației noastre naționale, pentru care am sîngerat atîta, auzeam cîntîndu-se „Ardealul ne cheamă, cu inima plină de dor...“, melodia aceasta atît de sugestivă cu vorbele-i simbolice, lua în sufletul nostru accentele unei doine care cîntă jalea unui vis frumos ; iar în dosul cîntărețului durerilor și aspirațiilor noastre vedeam silueta cinică a legionarului prusac, care cu trufia-i cunoscută, zîmbea batjocoritor. Nici el, în îngîmfarea-i nemărginită, nici noi în umilița dureroasă, nu credeam că așa de curînd îi vom frînge spada și-i vom strivi coiful lucitor. Am pornit un război pe baza celor mai legitime revendicări, oștile noastre s-au avîntat pe plaiurile și prin munții Ardealului“¹² (art. „Spre Ardeal“).

Dar cei ce servesc cauza Marii Uniri în publicistica botoșăneană sînt mult mai mulți. Între ei, Ion Simionescu, C. V. Ficșinescu, Calinic Istrati, N. Răutu, C. Gh. Cucu.

La capătul unui drum glorios, Marea Unire. Actul de la 1 Decembrie 1918 săvîrșea împlinirea visului de veacuri al românilor, reîntregirea țării la hotarele sale firești. Botoșănenii trăiesc măreția momentului — „Toate trei surorile se lipsesc de trupul mamei și ea le ocrotește și duios le strînge la sînu-i, iar noi cari am trăit să vedem înfăptuindu-se acest mare ideal național, noi suntem generația cea mai fericită a neamului nostru“¹³. (art. „Toate trei!“). „A treia soră deci, care vine și se lipește de trupul patriei — mame ! Să ni trăiască și binecuvîntați fie

9 Ioan Missir, „Fata Moartă“.

10 Ioan Scurtu, op. cit., p. 164.

11 „Îndrumarea“, Botoșani, 5 noiembrie 1918, p. 2.

12 Ibidem.

13 „Botoșanii“, 11 noiembrie 1918, p. 2.

acei ce, prin singele lor generos, au realizat triumful unității naționale a întregului neam românesc“¹⁴. (art. „Unirea Transilvaniti“).

Se face aici, acasă din orice coment un prilej de susținere a măreței cauze a unității neamului. Unei zile simbol a istoriei noastre, 24 ianuarie, sub semnul triumfului idealului Unirii, îi este dedicată scrisoarea locotenent-colonelului Mateescu, e drept supralicitînd ușor meritele personale, dar vibrînd de sentimente alese, veritabilă susținere morală a faptei unui neam întreg, scrisoare publicată de ziarul „Botoșanii“, adresată de o potrivă ostașilor din Regimentele 37 și 77 care, la un moment dat, constituiseră Regimentul 86 Infanterie. Spicuim din cuprins : „Iubiți frați de arme ! / Profit de această zi frumoasă a neamului românesc, 24 Ianuarie, care e în legătură cu frumoasele fapte ale scumpei noastre armate, din care și voi copii ai Botoșanilor ați făcut parte, pentru a spune părinților, fraților și soțiilor voastre : că în acest război ați săvîrșit, mai mult ca întotdeauna, acte de curaj și vitejie ; și v-ați făcut datorica ca adevărați fii ai țării.“¹⁵ Și, după ce evocă, filă de filă, vitejia celor pe care i-a comandat la Muntele Frunțile (Sălătruc — jud. Argeș) — „unde cu bărbăția și pieptul vostru v-ați făcut stăpîni pe cel mai înalt pisc, cota 1094, care forma cheia poziției dușmane“, la Șuici, la Iacobeni,, conchide : „Voi spune lumii că ați fost viteji și oameni ai datoriei și că meritați laudele și recunoștința țării... vouă, mamelor, care plîngeți pe fiii voștri morți pe cîmpul de luptă vă voi spune că e timpul să ștergeți lacrimile, căci fiți mîndri că purtați numele acelor eroi, să gustați din fericirea acestei țări mari și frumoase și să preaslăviți pe acei ce s-au sacrificat cauzei sfinte : „Căci înfruntînd moartea, au căzut luptînd / Martiri ai națiunii / S-au dus pe rînd... pe rînd /. Iar voi iubiți și scumpi camarazi de arme, ce mai sunteți în viață, voi, cu care am împărtășit binele și răul, frigul și foamea, surîsul și lacrimile, fiți mîndri de voi, priviți cu nesăț opera mare la a cărei clădire ați pus tot sufletul (...). Să trăiți copii ai Botoșanilor !“.¹⁶

Perioada care a urmat a găsit Botoșanii încadrați, la rîndu-le, în opera de consolidare a statului național unitar, ridicîndu-se hotărît, plenar, împotriva politicii revizioniste, de forță și dictat, revenită, din nefericire, în actualitate, în anii premergători celei de-a doua mari conflagrații mondiale. Așa se face că, fie susținerea politicii de destindere și securitate internațională promovată activ de Nicolae Titulescu, fie combaterea revizionismului maghiar, fie protestul vehement la venirea lui Hitler la putere în Germania au întrunit la Botoșani dimensiunile unei opinii largi, de masă, cu profund ecou.

Așadar, monumentalul Act al Unirii din 1 Decembrie 1918 înscrie aceste străvechi meleaguri romjnești în cronică de aur de luptă și jertfă, laolaltă cu toți românii, făuritori ai marelui ideal de unitate națională.

14 Ibidem, 25 noiembrie 1918, p. 2.

15 Ibidem, 28 ianuarie 1919, p. 2.

16 Ibidem.